

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СПІВПРАЦІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR COOPERATION BETWEEN HIGHER AND VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS: AN INTEGRATIVE APPROACH

У статті обґрунтовано педагогічні умови співпраці закладів вищої та професійно-технічної освіти у роботі з обдарованою молоддю за використання інтегративного підходу. Методологічною основою взаємодії є принцип наступності та синергетичний підхід, а також урахування принципу неперервності в освіті, що виражає вимоги інтеграції загальної та професійної освіти. Висвітлено напрями співпраці урахування вміння учнів застосовувати на практиці нові технологічні процеси, передові прийоми і методи праці; залучення учнів до активної продуктивної діяльності, взаєморозуміння й взаємопроникнення проблем освітнього та виробничого характеру тощо.

Обґрунтована на інтеграційному рівні процесуальна і сутнісна сторона взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти. Запропоновано власне бачення етапів взаємодії між закладами вищої та професійно-технічної освіти (допрофесійний; профорієнтація, пов'язана з початком професійного навчання; професійне становлення та адаптація майбутнього фахівця, а також перспективи подальшого освоєння цієї професії).

Обґрунтовано педагогічні умови співпраці між закладами вищої та професійно-технічної освіти на засадах інтеграції у роботі з обдарованою молоддю: доцільність побудови індивідуального освітнього маршруту обдарованого учня з урахування його бажань та можливостей подальшого навчання; необхідність закладам вищої освіти якнайширше включатися у профорієнтаційну взаємодію з закладами професійно-технічної освіти, де учні вже визначилися з вибором професії; створення навчально-науково-виробничих об'єднань; використання мережної взаємодії на засадах принципу неперервності у навчанні, що забезпечує взаємодію освітніх середовищ закладів вищої та професійно-технічної освіти, створюючи своєрідний «місток» між ними.

Встановлено, що результатом співпраці стає інтегрований освітній простір закладів вищої та професійно-технічної освіти щодо роботи з обдарованими учнями, в межах якого передбачається узгодження та вироблення єдиних критеріїв обдарованості учнів, створення спільних проектів науково-дослідної роботи, взаємодія науково-педагогічних та інженерно-педагогічних працівників за профілями підготовки учнів.

Ключові слова: заклади вищої освіти, заклади професійно-технічної освіти, обдаровані учні, інтегративний підхід, педагогічні умови, співпраця.

Pedagogical conditions of cooperation between higher educational and vocational educational institutions working with gifted youth and using an integrative approach have been substantiated. The methodological basis of interaction is the principle of continuity and synergistic approach, as well as the principle of continuity in education, which expresses the requirements of general and professional training integration.

The following directions of cooperation have been presented: taking into account the ability of students to put into practice new technological processes, advanced techniques and working methods; involvement of students in active productive activity, mutual understanding and interpenetration of problems of educational and industrial character, etc. The procedural and substantive aspect of interaction between higher educational and vocational educational institutions has been substantiated at an integration level.

The author's vision of interaction stages between higher educational and vocational educational institutions (pre-professional; vocational training is connected with the beginning of professional training; professional formation and adaptation of a future specialist, as well as prospects for further profession mastering). The pedagogical conditions of cooperation between higher educational and vocational educational institutions on the basis of integration and work with gifted youth have been analyzed: the expediency of forming a gifted student's individual educational route, taking into account his wishes and opportunities for further learning; the necessity for higher educational institutions' engagement in vocational interaction with vocational educational institutions where students have already chosen their profession; the formation of educational-scientific-industrial associations; the use of network interaction on the basis of continuity in education principle, which ensures the interaction of educational environments of higher educational and vocational educational institutions, creating a kind of "a bridge" between them.

It has been determined that the result of cooperation is an integrated educational space of higher educational and vocational educational institutions concerning work with gifted students, which provides the harmonization and development of single criteria for students' giftedness, creation of research work joint projects and interaction between research and engineering academic staff according to students' specialization.

Key words: higher educational institutions, vocational educational institutions, gifted students, integrative approach, pedagogical conditions, cooperation.

УДК 377.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-41>

Козловська І.М.,

докт. пед. наук,
пров. наук. співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури
та зв'язків з діаспорою
Національного університету
«Львівська політехніка»

Якимович Т.Д.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики
технологічної освіти,
креслення та комп'ютерної графіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Зінчук І.В.,

викладач кафедри іноземних мов
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Актуальною проблемою сучасності є взаємодія закладів вищої та професійно-технічної освіти з метою пошуку та розвитку обдарованої молоді. Методологічною основою взаємодії є принцип наступності та синергетичний підхід. У взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти

важливими є залучення учнів до активної продуктивної діяльності, взаєморозуміння й взаємопроникнення проблем освітнього та виробничого характеру на основі принципу неперервності освіти, а також використання освітніх мереж та активізація використання інноваційних методик роботи з обдарованими учнями.

Одним із провідних напрямів сучасної освіти є інтеграція науки і освіти, а також інтегративні процеси у змісті, формах, методах та засобах навчання, які нині широко використовуються у педагогічній практиці та мають достатньо серйозне теоретичне обґрунтування. Реформування професійної освіти в сучасних умовах характеризується практичним пошуком та теоретичним обґрунтуванням різноманітних аспектів діяльності професійно-технічних навчальних закладів, а також встановленням функціональних взаємозв'язків між педагогічними системами різних рівнів акредитації. Це спричиняє появу суперечності між особистими можливостями обдарованих учнів закладів професійно-технічної освіти і недостатнім рівнем педагогічного забезпечення для реалізації цих можливостей у навчальному процесі.

Освіта майже усіх закладів професійно-технічної освіти орієнтується на середньостатичного учня і мало пристосована до навчання високо здібних. Особливим напрямом діяльності педагогічного колективу училищ є робота з дітьми, що проявляють творчі задатки. Такі діти характеризуються високим самоконтролем у поведінці та навчанні, розвиненою уявою, їм притаманна швидкість реакцій, розвиненість мислення.

Продовження освіти обдарованих випускників закладів професійно-технічної освіти – це питання як профорієнтації, так і взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти. Така взаємодія спрямована на забезпечення розвитку як професійних, так і духовних, розумових, творчих, вольових, пізнавальних та діяльнісних рис особистості. Актуальність досліджень, пов'язаних із реалізацією цих процесів, постійно зростає, оскільки традиційна система навчання не повністю задовольняє вимоги до підготовки сучасного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогічній літературі достатньо широко висвітлена робота з обдарованою молоддю (Г. Бурменська, В. Слуцький); розвиток творчої особистості (К. Левін, А. Маслоу, К. Роджерс, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, О. Кульчицька, С. Сисоєва, К.М. Горбунова). У вітчизняній та світовій педагогіці накопичено значний досвід досліджень проблем інтеграції (С. Гончаренко, Ю. Козловський, В. Безрукова, А. Беляєва, Р. Гуревич, Б. Камінський, О. Білик, Л. Дольнікова, В. Моргун, М. Чапаєв).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Одним із аспектів підтримки обдарованих дітей, що навчаються у закладах професійно-технічної освіти, є створення спеціальних умов для продовження навчання. Висвітлення саме цих проблем роботи з обдарованими учнями на основі взаємодії з вищими навчальними закладами у педагогічній літературі є недостатнім у науково-педагогічній літературі, що зумовило вибір тематики дослідження.

Формулювання цілей статті і постановка завдань. Обґрунтування педагогічних умов співпраці закладів вищої та професійно-технічної освіти у роботі з обдарованою молоддю за використання інтегративного підходу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку професійної (професійно-технічної) освіти характеризується глибокою перебудовою, важливою рисою якої є орієнтація на особистість обдарованого учня. В педагогічному середовищі панує думка, що в заклади професійно-технічної освіти йдуть учні, яким не під силу здобувати освіту у закладах вищої освіти чи школах для обдарованих дітей, однак, варто пам'ятати, що кожна дитина є по-своєму талановитою та обдарованою. Слід зазначити, що не менше 10% учнівського середовища закладів професійно-технічної освіти можна віднести до обдарованої молоді у той час, коли лише декілька відсотків реалізують себе згодом як обдаровані [1]. Нерідко причиною цього є те, що у більшості випадків навчальний процес зорієнтований на «середнього учня», а рівень готовності викладачів до навчання обдарованої молоді за індивідуальними програмами розвитку й обрання напрямів роботи з ними є недостатнім, що в кінцевому результаті обмежує можливості розвитку цих здібностей.

Професійна орієнтація не закінчується вибором спеціальності та вступом до закладу освіти і передбачає подальший розвиток професійних інтересів майбутніх фахівців. Зацікавленість у результатах виробництва, ефективній праці, професійній кар'єрі активізується під час професійного навчання. Здобуття професії передбачає особистісно-індивідуальний розвиток учнів і студентів, які формують самосвідомість, ціннісні орієнтації, компетентність.

До напрямів ефективної співпраці закладів вищої та професійно-технічної освіти належить: урахування вміння учнів застосовувати на практиці нові технологічні процеси, передові прийоми і методи праці. Посилення гуманітарної спрямованості навчання, забезпечення взаємозв'язку соціальних та професійних знань, введення емоційно-ціннісного досвіду розуміння зв'язку «людина-техніка», самої людини через навчальні предмети та технічні об'єкти повинні включатися в системи навчально-виробничої діяльності з метою формування духовного типу особистості майбутнього фахівця [4]. Ще одним напрямом ефективності взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти є залучення учнів до активної продуктивної діяльності, взаєморозуміння й взаємопроникнення проблем освітнього та виробничого характеру.

Врахування **принципу неперервності** в освіті виражає вимоги інтеграції загальної та професійної освіти, виділення її фундаментального базового

вого та диференційованого, динамічно змінного компоненту. У розробці структурно-логічної схеми навчальних планів та програм доцільно враховувати необхідність здобуття майбутнім спеціалістом відповідної фахової кваліфікації після кожного етапу навчання.

Взаємодія закладів вищої та професійно-технічної освіти передбачає також **створення особливих структур** – навчально-науково-виробничих об'єднань, в межах яких учні можуть паралельно навчатися на підприємстві та в закладі освіти.

Створення навчально-науково-виробничих об'єднань спрямоване на перебудову організаційних структур у системі «навчальний процес – наука – виробництво» і перехід до підвищення рівня підготовки спеціалістів для конкретної галузі виробництва. Фахівці підприємства, які працюють у навчальних закладах за сумісництвом, беруть участь у розробці та впровадженні навчальних планів і програм, спеціальних курсів навчання, методичних рекомендацій, планів виробничої практики.

Процесуальна і сутнісна сторона взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти має бути теоретично **обґрунтована на інтеграційному рівні**. Об'єктивними передумовами розвитку інтеграційних зв'язків між закладами вищої та професійно-технічної освіти є формування цілісної системи знань, що можливе лише при інтегративному підході до навчання. Професійне становлення фахівця вимагає забезпечити його багатокомпонентною системою інтегрованих різнопредметних знань. Творчий характер мислення виявляється у здатності переносу отриманих знань у новій ситуації, бачення аналогії у віддалених явищах, готовності видати необхідну інформацію в потрібний момент тощо.

Спираючись на вищеназвані підходи автори пропонують власне бачення етапів взаємодії між закладами вищої та професійно-технічної освіти.

Перший **етап** (допрофесійний) починається ще в школі і продовжується на початку професійного навчання. На цьому етапі доцільно зосередити увагу коротких спецкурсів соціально-гуманітарного напрямку, наприклад «Історія розвитку професії», «Я і професія».

Другий **етап** профорієнтації пов'язаний із початком професійного навчання, коли в майбутнього фахівця виробляється позитивне ціннісне ставлення до майбутньої професії. Тоді ж формується розуміння суспільної важливості професійної діяльності, осмислення конкретного виробництва та взаємозв'язку суміжних галузей. У цей період педагогічна підтримка профорієнтаційного процесу здійснюється на основі позанавчальної діяльності.

Автори розглядають сказане на основі роботи клубів за професійними інтересами. Саме через клуб життя учнів має тісно пов'язуватися з соціальним середовищем. Заняття чи засідання

учнівських об'єднань із трудових традицій проходять на базі підприємств. Це наближає учнів до місця їх майбутньої праці, а ветеранів праці – до учнів. Клуби мають опиратися на тісні зв'язки з підприємствами-замовниками та закладами вищої освіти тощо.

На третьому **етапі** відбувається професійне становлення та адаптація майбутнього фахівця, проглядаються перспективи подальшого освоєння певної професії. Зацікавленість майбутніх фахівців полягає у реалізації неперервної освіти у вищій школі.

Особливо цікавими для розвитку взаємодії між закладами вищої та професійно-технічної освіти є **мережна взаємодія**. Виділяють такі рівні мережної взаємодії:

- рівень обміну інформацією (освітні заклади обмінюються відомостями, між ними налагоджені дієві інформаційні потоки);
- рівень розподілу обов'язків, який передбачає залучення до мережі різноманітність шкіл, їх спрямованість на задоволення різних освітніх потреб громадян;
- рівень формування соціально-педагогічних норм. Школам вдається домовитися про загальні критерії оцінки один одного (здоров'я учнів, комп'ютерна грамотність та інше);
- рівень ресурсного обміну між освітніми закладами. У закладах мережі з'являються загальні ресурси різних типів (загальна мережна бібліотека, кадри, фінанси тощо);
- рівень реалізації освітніх програм. Учень може обирати декілька шкіл, в яких він може вчитися [3, с. 20].

Для обдарованих учнів закладів професійно-технічної освіти проводиться певна робота, пов'язана, в основному, з конкурсами професійної майстерності та тренувальними фірмами. У першу чергу це широке використання інноваційних технологій та тісна взаємодія з профільними вищими навчальними закладами.

Узагальнення досвіду дозволяє стверджувати, що актуальними залишаються традиційні форми роботи з обдарованими учнями (гуртки, предметні олімпіади, факультативи, МАН, НТУ, виставки, презентації, конкурси фахової майстерності, турніри, фестивалі, науково-практичні конференції тощо), більшість з яких доцільно проводити у взаємодії з ЗВО. Це в першу чергу конференції, конкурси, виставки та олімпіади.

Автори визначили **педагогічні умови співпраці** між закладами вищої та професійно-технічної освіти на засадах інтеграції у роботі з обдарованою молоддю:

- 1) доцільність побудови індивідуального освітнього маршруту обдарованого учня з урахуванням його бажань та можливостей подальшого навчання;

2) необхідність закладам вищої освіти доцільно якнайширше включатися у профорієнтаційну взаємодію з закладами професійно-технічної освіти, де учні вже визначилися з вибором професії;

3) створення навчально-науково-виробничих об'єднань;

4) використання мережної взаємодії на засадах принципу

неперервності у навчанні, що забезпечує взаємодію освітніх середовищ закладів вищої та професійно-технічної освіти, створюючи своєрідний «місток» між ними.

Окрім використання спільних традиційних форм роботи з обдарованими учнями, доцільно активізувати інноваційні форми, у першу чергу мережні форми взаємодії. Причини інтенсивного розвитку «мережної» освіти полягають у тому, що окремих закладів освіти не має достатніх ресурсів для забезпечення якісних освітніх послуг для обдарованих дітей й тому вимушений шукати зовнішні зв'язки та ресурси. Форми взаємодії за «мережним» підходом: об'єднання, асоціації, спільноти, товариства.

Створення навчально-науково-виробничих об'єднань є одним із варіантів «мережної освіти» – це добровільне об'єднання освітніх закладів різних типів і форм власності, а також з підприємствами та організаціями, що сприяє здійсненню освітньої діяльності. Завдання навчально-науково-виробничих об'єднань забезпечення єдиного освітнього простору; раціональне використання творчого потенціалу педагогічних працівників; створення належних умов для навчання обдарованих учнів; координація освітнього процесу; раціональне використання навчально-методичної літератури, матеріально-технічної бази; впровадження в освітній процес сучасних методів та технологій навчання тощо.

Щодо інших форм, то серед них доцільно використовувати наукові проекти учнів, спільні науково-галузеві проекти, віртуальні конференції, презентації, електронне моделювання творчих ситуацій та завдань, комп'ютерні проекти, відео-майстер-класи, нові дистанційні розвивальні курси, літні табори для обдарованої молоді, видання збірників творчих робіт учнів, заохочення учнів до публікацій у ЗМІ, наукове спілкування в соціомережах тощо.

Висновки. Результатом співпраці стає інтегрований освітній простір закладів вищої та професійно-технічної освіти щодо роботи з обдарованими учнями. В його межах передбачається

узгодження та вироблення єдиних критеріїв обдарованості учнів, створення спільних проектів науково-дослідної роботи, взаємодія науково-педагогічних та інженерно-педагогічних працівників за профілями підготовки учнів. Зокрема, протягом останніх років накопичено позитивний досвід щодо впровадження наскрізних інтегрованих навчальних планів і програм, науково-методичного забезпечення спільної діяльності закладів вищої та професійно-технічної освіти.

Складність моделювання, вивчення, узагальнення і поширення досвіду роботи з розвитку обдарованих учнів пов'язана з обмеженими можливостями ефективної роботи з обдарованими учнями таких закладів, перевантаження учнів у позанавчальний час, необхідністю підвищення рівня готовності викладацького складу до пошуку, відбору та використання інноваційних методик роботи з обдарованими учнями. У взаємодії закладів вищої та професійно-технічної освіти важливими є залучення учнів до активної продуктивної діяльності, взаєморозуміння й взаємопроникнення проблем освітнього та виробничого характеру на основі принципу неперервності освіти. До подальших напрямів автори відносять дослідження співпраці для конкретних професій та спеціальностей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гриценко І.А. Виховання обдарованої молоді в навчальному закладі професійної освіти. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 5. С. 5–16.
2. Козловська І.М., Якимович Т.Д. Професійна орієнтація в умовах фахового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 17. Київ-Вінниця: ООО «Планер», 2008. С. 44–48.
3. Козловський Ю., Гриців В. Взаємодія ПТНЗ сільської місцевості та вищих навчальних закладів у роботі з обдарованими учнями. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. 2016. Випуск 46. С. 16–22.
4. Ляшенко С., Євтодюк А. Шляхи у майбутнє і філософія освіти. *Освіта і управління*. Київ, 2002. Т. 5. № 3. С. 135.
5. Kozlovskal. Pedagogical support of gifted students from carpathian mountain areas by means of folk art crafts / I. Kozlovska, O. Bilyk, Yu. Kozlovsky // *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2014. Volume 1. № 2, 3. P. 132–135.